

Το Νομικό Καθεστώς των Κυρίαρχων Βρετανικών Βάσεων στην Κύπρο

Πέτρος Μήτσης, προπτυχιακός φοιτητής Νομικής Σχολής Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου

Οι Κυρίαρχες Βρετανικές Βάσεις καταλαμβάνουν μέχρι και σήμερα το 3% της επικράτειας της νήσου της Κύπρου. Ο νομικός τους προσδιορισμός δεν είναι ξεκάθαρος, αφού κάθε εμπλεκόμενο μέρος αναγνωρίζει διαφορετική σχέση με τα εδάφη αυτά. Πιο δόκιμος φαίνεται ο όρος της υπερπόντιας κτήσης του Ηνωμένου Βασιλείου. Πάντως φαίνεται πως αποτελούν προϊόν ατελούς αποαποικιοποίησης, κάτι που αντίκειται στις αρχές του Διεθνούς Δικαίου. Πλήττει η εθνική κυριαρχία και η εδαφική ακεραιότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας, η οποία διαθέτει πλήθος νομικών ερεισμάτων για να αμφισβητήσει την κυριαρχία του Ηνωμένου Βασιλείου επί των εδαφών αυτών.

Η μελέτη αυτή πραγματεύεται το ακανθώδες και πολυσχιδές ζήτημα των κυρίαρχων βρετανικών βάσεων στην Κύπρο. Πρόκειται για ένα εθνικό ζήτημα, με πολλές προεκτάσεις, που παρουσιάζει έντονο νομικό ενδιαφέρον. Θα εξεταστεί το νομικό καθεστώς που διέπει τις βάσεις αυτές και τα επιχειρήματα των εμπλεκόμενων μερών. Επίσης, θα αναλυθεί το ζήτημα της προσβολής της εδαφικής ακεραιότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας από την ύπαρξή τους και το κατά πόσον η συναίνεσή της μπορεί να αποτελεί νομιμοποιητικό τίτλο. Παράλληλα, θα παρουσιαστούν και οι θέσεις που αμφισβητούν τη νόμιμη κυριαρχία της Βρετανίας επί των εδαφών αυτών από την σκοπιά του Διεθνούς Δικαίου. Το ζήτημα των κυρίαρχων βρετανικών βάσεων, εκτός από ένα ζήτημα με ιδιαίτερο διπλωματικό και νομικό ενδιαφέρον παγκόσμιας εμβέλειας, με ένα καθεστώς μοναδικό στον κόσμο, που κεντρίζει την προσοχή πολλών επιστημόνων, συνιστά παράλληλα ένα ζήτημα που επηρεάζει καθημερινώς την ζωή χιλιάδων ανθρώπων. Είναι ένα ζήτημα άμεσα σχετιζόμενο με το «Κυπριακό πρόβλημα», που διαμορφώνει την πολιτική

και κοινωνική ζωή και δράση της Κυπριακής Δημοκρατίας και που δημιουργεί παράλληλα προβληματισμούς σχετικά με τις ευθύνες που απορρέουν για τις εγγυήτριες δυνάμεις, αλλά και το κατά πόσον αυτή είχε ή έχει την δυνατότητα να δρα και να ενεργεί αυτοβούλως και να διεκδικεί και να απολαμβάνει τα δικαιώματα που της τάσσει το Διεθνές Δίκαιο.

I. Το ιστορικό υπόβαθρο της διαμόρφωσης του νομικού καθεστώτος των βρετανικών βάσεων

Οι Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου, οι οποίες υπεγράφησαν από την Μεγάλη Βρετανία, την Ελλάδα, την Τουρκία αλλά και από αμφοτέρους τους εκπροσώπους της ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής κοινότητας, αποτέλεσαν την βάση ένεκα της οποίας τερματίστηκε η βρετανική κυριαρχία επί της νήσου της Κύπρου και εν συνεχεία κατέστη εφικτή η ίδρυση του ανεξάρτητου Κυπριακού κράτους.^{[1][2]} Οι Συμφωνίες αυτές, οι οποίες και διαμόρφωσαν την δομή, μορφή και διάρθρωση της Κυπριακής Δημοκρατίας, πρακτικά συνίστανται σε

«θα παρουσιαστούν και οι θέσεις που αμφισβητούν τη νόμιμη κυριαρχία της Βρετανίας επί των εδαφών αυτών από την σκοπιά του Διεθνούς Δικαίου»

^[1] Ρίχτερ, Χάιντς Α. (2011). Ιστορία της Κύπρου, τόμος δεύτερος (1950-1959). Αθήνα: Εστία.

^[2] Έτσι, οι εν λόγω συμφωνίες (Ζυρίχης και Λονδίνου) είχαν υπογραφεί η μεν πρώτη στο ξενοδοχείο Ντόλτερ της Ζυρίχης στις 11 Φεβρουαρίου του 1959 από τους Κωνσταντίνο Καραμανλή και Αντνάν Μεντερές, πρωθυπουργό της Τουρκίας, η δε δεύτερη στο Λάνκαστερ

Χάουζ του Λονδίνου στις 19 Φεβρουαρίου του 1959, από τους δύο προαναφερθέντες συν τον Βρετανό ομόλογό τους Χάρολντ Μακμίλαν, ενώ κάποια συνημμένα κείμενα είχαν υπογραφεί από τον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου Μακάριο Γ' και τον αντιπρόεδρο Φαζίλ Κιουτσούκ, που διέθεταν φυσικά γνώση για το εν γένει κείμενο των συμφωνιών.

Το Νομικό Καθεστώς των Κυρίαρχων Βρετανικών Βάσεων

τρεις ξεχωριστές Συνθήκες, ήτοι την «περίφημη» Συνθήκη Εγγυήσεως μεταξύ της Δημοκρατίας της Κύπρου, της Ελλάδας, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Τουρκίας, την Συνθήκη για τη Βασιική Διάρθρωση της Δημοκρατίας της Κύπρου αλλά και τη Συνθήκη Συμμαχίας μεταξύ της Δημοκρατίας της Κύπρου, της Ελλάδας και της Τουρκίας.^[3] Στις 17 Φεβρουαρίου του 1959^[4] η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου προέβη σε δήλωση, την οποία και αποδέχτηκαν η Ελλάδα και η Τουρκία, μέσω των Υπουργών Εξωτερικών των κυβερνήσεων τους, με την οποία διευκρινιζόταν ότι το Η.Β. θα διατηρούσε πλήρως την κυριαρχία του επί των περιοχών της Δεκέλειας και του Ακρωτηρίου, με πρόθεση να αξιοποιηθούν αυτές για στρατιωτικούς σκοπούς, ως «βάσεις». Η επίσημη και τελεσίδικη αναγνώριση της κυριαρχίας του Η.Β. επί των δύο αυτών περιοχών (βάσεων) πραγματοποιήθηκε με την υπογραφή της Συνθήκης εγκαθίδρυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας (Κ.Δ.), από τις τρεις εγγυήτριες δυνάμεις, ήτοι την Ελλάδα, την Τουρκία και την Βρετανία, όπου στο άρθρο 1 τονίζεται η διατήρηση της κυριαρχίας της τελευταίας στα εν λόγω τμήματα της επικράτειας της Κύπρου.^[5] Μετά από έντονες διαπραγματεύσεις η έκταση των βάσεων αυτών καθορίστηκε σε 99 τετραγωνικά μίλια, τούτέστιν το 3%(τοίς εκατό) της συνολικής επικράτειας της νήσου. Επιπροσθέτως, είναι απαραίτητο να γίνει αναφορά και στην εμβόλιμη προσθήκη του άρθρου 3, βάσει του οποίου τόσο η Κυπριακή Δημοκρατία, όσο και η Ελλάδα και η Τουρκία, επωμίζονται την υποχρέωση του καθολικού σεβασμού της κυριαρχίας της Βρετανίας επί των εδαφών αυτών.^[6] Παράλληλα, στην εσωτερική έννομη

τάξη του Η.Β. ακολουθήθηκε η συνήθης διαδικασία παραχώρησης ανεξαρτησίας σε μία «πρώην αποικία του στέμματος».^[7] Στις 29-7-1960 το καθ' ύλην αρμόδιο επί του ζητήματος, Βρετανικό Κοινοβούλιο, ψήφισε τον περί Κύπρου Νόμο/Cyprus act, ο οποίος έθετε σε ισχύ το Σύνταγμα της Κ.Δ., αναγνώριζε μία ενιαία, ανεξάρτητη και κυρίαρχη Κύπρο και απαγκίστρωνε το νεοσύσταθέν κράτος από την αποκλειστική εξουσία του μονάρχη του Η.Β.^{[8][9]}

II. Ο ακριβής νομικός προσδιορισμός των βάσεων

Το πρώτο ζήτημα τίθεται σχετικά με τις βρετανικές βάσεις, είναι το κατά πόσον αυτές βρίσκονται πραγματικά κάτω από βρετανική κυριαρχία και το κατά πόσον κάτι τέτοιο είναι νομικά εφικτό. Το σώμα των κειμένων των συνθηκών που οδήγησαν στην ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας, συντείνει, σε πρώτη ανάγνωση, προς αυτήν την κατεύθυνση παρέχοντας την απαραίτητη νομιμοποίηση για την ανόρθωση τούτου του ιδιαίτερου καθεστώτος κυριαρχίας πάνω στις επίμαχες αυτές περιοχές. Εκτός από την δήλωση του Η.Β., η οποία και συμπεριλήφθη στο κείμενο της Συνθήκης Εγκαθίδρυσης της Κ.Δ., γενικότερα στο κείμενο της συνθήκης τιαυτής αναφέρεται πως η κυριαρχία των βρετανών επί της νήσου εκχωρείται στην νεοσύστατη Κυπριακή Δημοκρατία, με εξαίρεση τις δύο κατονομαζόμενες

«στο κείμενο της συνθήκης τιαυτής αναφέρεται πως η κυριαρχία των βρετανών επί της νήσου εκχωρείται στην νεοσύστατη Κυπριακή Δημοκρατία, με εξαίρεση τις δύο κατονομαζόμενες περιοχές, την Δεκέλεια και το Ακρωτήριο»

^[3] Α. Αιμιλιανίδης, Η υπέρβαση του Κυπριακού Συντάγματος, 2006, 2.1. Οι Συμφωνίες Ζυρίχης – Λονδίνου, σελ.18-21

^[4] Τούτέστιν δύο ημέρες πριν την υπογραφή της Συμφωνίας του Λονδίνου με την οποία επικυρώθηκαν τα όσα είχαν προγενέστερα(βλ. συμφωνία Ζυρίχης) συνολογηθεί

^[5] Νομική υπηρεσία της Κυπριακής δημοκρατίας, http://www.law.gov.cy/law/lawoffice.nsf/dmlindependence_gr/dmlindependence_gr?OpenDocument, Συνθήκη εγκαθίδρυσης, [http://www.law.gov.cy/law/lawoffice.nsf/all/31DDFCBE224FACB2C225742B0031FF84/\\$file/Treaty_of_Establishment.pdf](http://www.law.gov.cy/law/lawoffice.nsf/all/31DDFCBE224FACB2C225742B0031FF84/$file/Treaty_of_Establishment.pdf), τελευταία πρόσβαση στις 2/5/2022

^[6] Θεοδούλου, Σ., Το Νομικό Καθεστώς των Βρετανικών Στρατιωτικών Βάσεων στο Έδαφος της Κυπριακής Δημοκρατίας

^[7] Αχιλλεύς Κ. Αιμιλιανίδης, Η υπέρβαση του Κυπριακού Συντάγματος, εκδ. Σακκουλά, σελ.28

^[8] Cyprus Act no.1, Legislation.gov.uk, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Eliz2/8-9/52/contents>, με τελευταία πρόσβαση στις 2/5/2022

^[9] Νομικό ζήτημα εγείρεται για το κατά πόσον θα ήταν δυνατό για το Η.Β. να ανακαλέσει την ισχύ του νομοθετήματος αυτού, αφού πρόκειται για εσωτερικό του νόμο και τις έννομες συνέπειες που κάτι τέτοιο θα επιφέρει.

Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο

περιοχές, την Δεκέλεια και το Ακρωτήριο, «αίτινες θέλουν παραμείνει υπό πλήρη βρετανική κυριαρχία»^[10].^[11]

Σύμφωνα με την γνωμοδότηση του γνωστού Γάλλου διεθνολόγου Allain Pellet στον Γενικό Εισαγγελέα της Κυπριακής Δημοκρατίας ενώπιον των Κοινοβουλευτικών Επιτροπών Εξωτερικών και Νομικών (7.6.2005), «πρόκειται για μεταβίβαση περιοχών και όχι για μεταβίβαση κυριαρχίας».^[12] Μία τέτοια όμως θέση έρχεται σε ευθεία αντίθεση με κάθε γραμματική ερμηνεία της Συνθήκης. Παράλληλα, με την ανάλυση αυτής της θέσης, ανακύπτουν δύο επακόλουθοι προβληματισμοί. Ποια θα είναι η πρακτική και νομική διαφοροποίηση των εν λόγω βάσεων από τις κοινές, «κλασσικές», στρατιωτικές βάσεις που δημιουργούνται στην επικράτεια κάποιου κράτους από ένα άλλο, εάν δεχθούμε πως υπήρξε μεταβίβαση των εδαφών αυτών με σκοπό μονάχα την χρήση τους και όχι συνεπακόλουθη μεταβίβαση της κυριαρχίας επί των εδαφών αυτών; Αδιαμφισβήτητα ωστόσο και γραμματικά αναλυόμενο και τελεολογικώς ερμηνευόμενο, το κείμενο και πνεύμα της Συνθήκης αυτής προτίθεται να διακρίνει τις βάσεις αυτές από τις κοινές στρατιωτικές βάσεις που δυνητικά μπορούν να εγκατασταθούν στην χώρα ενός κράτους, έπειτα από αντίστοιχη έγκριση και συμφωνία των μερών. Ο δεύτερος ανακύπτον προβληματισμός έγκειται στο γεγονός πως άπαξ και υπήρξε μεταβίβαση μονάχα για λόγους χρήσης για συγκεκριμένους στρατιωτικούς, σκοπούς κάτι τέτοιο αντιστρατεύεται την ίδια την διακήρυξη και αναφορά της Συνθήκης επί του θέματος, η οποία αναφέρει πως

«η Βρετανία δεν φαίνεται βάσει των γραμματικών διατυπώσεων της Συνθήκης ταιριάζει, να διατηρεί εν συνόλω την πλήρη κυριαρχία της επί των εδαφών αυτών»

^[10] Κείμενο της Δήλωσης του Η.Β. η οποία και ενέχει πλήρη νομική υπόσταση μετά και την αντίστοιχη αναγνώριση και αποδοχή της από τις έτερες εγγυήτριες δυνάμεις, Τουρκία και Ελλάδα: «... B. That, with the exception of two areas at a) Akrotiri-Episkopi-Parmali, and b) Dhekelia-Pergamos-Ayios Nicolaos-Xylophagou, which will be retained under full British sovereignty, they are willing to transfer sovereignty to the following conditions: 1) that satisfactory guarantees are given by Greece, Turkey and the Republic of Cyprus for the integrity of the areas retained under British sovereignty...».

^[11] Παράλληλα στην συνθήκη Εγκαθιδρύσεως της Κυπριακής Δημοκρατίας στο άρθρο 2 αναφέρεται πως: «(1) The Republic of Cyprus shall accord to the United Kingdom the rights set forth in Annex B to this Treaty. (2) The Republic of Cyprus shall co-operate fully with the United Kingdom to

τα εδάφη αυτά «θα παραμένουν υπό την κυριαρχία του Η.Β.». Παράλληλα, είναι πολύ σημαντικό, ειδικά από νομικής άποψης, πως για να είναι σε θέση η Κυπριακή Δημοκρατία να εκχωρήσει τις περιοχές αυτές για τον σκοπό της στρατιωτικής χρήσης τους ως βάσεις, θα έπρεπε αυτή να έχει ιδρυθεί ως κρατική οντότητα, να υπάρχει επομένως το νομικό πρόσωπο του κυπριακού κράτους και να υφίσταται αυτό νομικώς με ορθό τρόπο, σύμφωνα με τις αρχές της (νομικής) επιστήμης. Κατά τον χρόνο όπου συντελέστηκε η υποτιθέμενη «μεταβίβαση» ή όπου έστω θα έπρεπε να είχε συντελεστεί, η Κ.Δ. δεν είχε ακόμα ιδρυθεί.^[13]

Εν συνεχεία, πρέπει να εξεταστεί το αντεπιχείρημα, πως κατά το παρελθόν το σύνολο της επικράτειας της νήσου της Κύπρου τελούσε υπό βρετανική κυριαρχία και κατά την στιγμή της θέσης σε ισχύ της Συνθήκης εγκαθίδρυσης, η Βρετανία αποποιείται την κυριαρχία της αυτή στο υπόλοιπο τμήμα της χώρας της Κύπρου, πλην των εδαφών αυτών των προοριζόμενων για τις επίμαχες στρατιωτικές βάσεις. Εν ολίγοις, ότι δεν εκχωρεί την κυριαρχία της στις περιοχές της Δεκέλειας και της χερσονήσου του Ακρωτηρίου και παρά μόνο στην υπόλοιπη έκταση του νησιού. Πάραυτα όμως, η Βρετανία δεν φαίνεται βάσει των γραμματικών διατυπώσεων της Συνθήκης ταιριάζει, να διατηρεί εν συνόλω την πλήρη κυριαρχία της επί των εδαφών αυτών, αφού δεσμεύεται να πράττει σύμφωνα με συγκεκριμένους κανόνες και αρχές, για ορισμένους μόνο σκοπούς και κυρίως να μην προβαίνει σε

ensure the security and effective operation of the military bases situated in the Akrotiri Sovereign Base Area and the Dhekelia Sovereign Base Area, and the full enjoyment by the United Kingdom of the rights conferred by this Treaty», νομική υπηρεσία Κ.Δ. (http://www.law.gov.cy/law/lawoffice.nsf/dm/lindependence_gr/dm/lindependence_gr), [http://www.law.gov.cy/law/lawoffice.nsf/all/31DDFCBE224FACB2C225742B0031FF84/\\$file/Treaty_of_Establishment.pdf](http://www.law.gov.cy/law/lawoffice.nsf/all/31DDFCBE224FACB2C225742B0031FF84/$file/Treaty_of_Establishment.pdf)

^[12] Κοινοβουλευτική Επιτροπή Εξωτερικών και Νομικών, 7.6.2005, <http://www.parliament.cy/parliament.GR/008>.

^[13] Συλλογικό Έργο, Δίκαιο του Κυπριακού ζητήματος, 2014

Α. Μπρεδήμας, Οι κυρίαρχες βρετανικές βάσεις στην Κύπρο υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου, σελ. 49-63

Το Νομικό Καθεστώς των Κυρίαρχων Βρετανικών Βάσεων

συγκεκριμένες ενέργειες, πράγμα που περιορίζει την κυριαρχική της σχέση με τα εδάφη αυτά. Ενδεικτικά αναφέρεται πως η Βρετανία οφείλει κατά την Συνθήκη Εγκαθίδρυσης να σέβεται το αυστηρώς οριζόμενο σε αυτήν καθεστώς των βάσεων αυτών, να διασφαλίζει πως δεν θα αναπτύσσονται για σκοπούς άλλους από στρατιωτικούς, ότι δεν θα καθιερώνονται τελωνειακοί δασμοί μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας και των Βάσεων, δεν θα επιτρέπεται η σύσταση εμπορικών ή βιομηχανικών επιχειρήσεων, δεν θα κατασκευάζονται πολιτικά αεροδρόμια και λιμάνια και, τέλος, ότι δεν θα επιβλέπεται η εγκατάσταση πληθυσμού, εκτός αν υπάρχουν προσωρινοί λόγοι.^[14] Μάλιστα, η Μ. Βρετανία είχε συμφωνήσει και στην καταβολή ενός ποσού, ως «ετήσιο ενοίκιο», ένεκα των διευκολύνσεων που τις παρέχει η Κ.Δ. στην περιοχή γύρω από τις βάσεις (όχι εντός της επικράτειας αυτών), το οποίο βέβαια προσχηματικά σταμάτησε να καταβάλλει το 1965 εξαιτίας της καταγγελίας της Συμφωνίας Εγκαθίδρυσης.^{[15][16]}

Επομένως, συνάγεται πως η ύπαρξη των «δουλειών» αυτών, αποκλείει κάθε προσέγγιση επί του θέματος που αποδέχεται την κυριαρχία των βρετανικών αρχών επί των εδαφών αυτών, αφού η καθαυτή έννοια της κυριαρχίας επί του εδάφους δεν συμβιβάζεται με την συστολή των δικαιωμάτων επί αυτού, αλλά αντιθέτως πρέπει να είναι πλήρης και απόλυτη.

Υπάρχει έτσι μία σύγκρουση στην επιστημονική κοινότητα σχετικά με το κατά πόσον μπορεί να είναι εφικτή μία ενδεχόμενη περικοπή των δικαιωμάτων του κυρίαρχου κράτους επί των εδαφών στα οποία απολαμβάνει την εξουσία του ή κάτι τέτοιο εν τοις πράγμασι απάδει της ίδιας της έννοιας της κυριαρχίας, η οποία γενικά θα πρέπει να είναι καθολική και απαλλαγμένη από περιορισμούς.

Όπως επισημαίνουν έγκριτοι διεθνολόγοι και νομικοί (όπως ο Μπρεδήμας στην Ελλάδα και ο Γάλλος διεθνολόγος Ch. Chaumont)^[17] η κυριαρχία επιδέχεται διαβάθμισης και η ενάσκησή της στην πράξη μπορεί να είναι πολυσχιδής και πολυεπίπεδη^[18]. Μπορεί δηλαδή, ένα κράτος να έχει πλήρη κυριαρχία επί μίας επικράτειας, μπορεί ωστόσο να διαθέτει και περιορισμένη, κλιμακούμενα, μέχρι το σημείο εκείνο κατά το οποίο θα αίρεται αυτή απτως και ουσιαστικώς και θα σταματήσει πρακτικά αυτή να υφίσταται. Μάλιστα, εδώ κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί, ως επιχείρημα ένεκα του οποίου επιρρωνύεται η παραπάνω θέση, η διάταξη του άρθρου 28 και δη η παράγραφος 3 του Ελληνικού Συντάγματος, όπου και αναφέρεται πως «*Η Ελλάδα προβαίνει ελεύθερα, με νόμο που ψηφίζεται από την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών, σε περιορισμούς ως προς την άσκηση της εθνικής κυριαρχίας της, εφόσον αυτό υπαγορεύεται από σπουδαίο εθνικό συμφέρον, δεν θίγει τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις βάσεις του δημοκρατικού πολιτεύματος και γίνεται με βάση τις αρχές της ισότητας και με τον όρο της αμοιβαιότητας*».^[19] Επιπλέον τονίζεται πως με νομική βάση το άρθρο αυτό, επετεύχθη η συμμετοχή του Ελληνικού κράτους στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ),^[20] ενώ με μία περεταίρω, όχι πολύ διεισδυτική, ανάλυση του ζητήματος, τεκμαίρεται πως κάθε κράτος-μέλος της Ένωσης που έλαβε μέρος στο εγχείρημα της «Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης» προέβη σε μερικό περιορισμό της κυριαρχίας του. Αντίστοιχο παράδειγμα, το οποίο και αναφέρεται ενδεικτικά, μπορεί να αποτελέσει και η περιφημη περίπτωση της γνωμοδότησης του Διαρκούς Διαστηρίου Διεθνούς Δικαιοσύνης στην υπόθεση του Δούναβη, όπου και αναφέρεται πως «*οι περιορισμοί στην άσκηση κυριαρχικών δικαιωμάτων που έγιναν αποδεκτοί με διεθνή συνθήκη από το κράτος δεν*

«η κυριαρχία επιδέχεται διαβάθμισης και η ενάσκησή της στην πράξη μπορεί να είναι πολυσχιδής και πολυεπίπεδη»

[14] Οι «αυτοδεσμεύσεις» αυτές της βρετανικής Κυβέρνησης περιλαμβάνονται στο Appendix «Ο» της Συνθήκης Εγκαθίδρυσης.

[15] Α. Συρίγος, Σχέδιο Αννάν. Οι κληρονομίες του παρελθόντος και οι προοπτικές του μέλλοντος, σελ. 270

[16] Ψήφισμα Βουλής των Αντιπροσώπων, 30-6-2005, http://www2.parliament.cy/parliamentgr/007_044.htm, τελευταία πρόσβαση στις 17-5-2022 και Ψήφισμα 52(1979) Βουλής των Αντιπροσώπων

[17] Ch. Chaumont, Recherche du contenu irréductible du concept de souveraineté internationale de l'Etat, Hommage d'une génération de juristes au Président Basdevant, Paris 1960, σελ. 114

[18] Συλλογικό Έργο, Δίκαιο του Κυπριακού ζητήματος, 2014

Α. Μπρεδήμας, ο.π., σελ. 49-63

[19] Βουλή των Ελλήνων, Σύνταγμα, <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-28/>

[20] Βουλή των Ελλήνων, Σύνταγμα- Ερμηνευτική δήλωση για το άρθρο 28 στην οποία αναφέρεται ότι «*το άρθρο 28 αποτελεί θεμέλιο για τη συμμετοχή της Χώρας στις διαδικασίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης*», <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-28/>

Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο

μπορούν να θεωρηθούν ως προσβολή της κυριαρχίας».

Αποδεχόμενοι πως η σύνδεση του Η.Β. με τις βάσεις στην Κύπρο ερείδεται μέσω μιας κυριαρχικής σχέσεως επί των εδαφών αυτών, πρέπει να αποσαφηνιστεί ποια στην πραγματικότητα είναι η έκταση της κυριαρχίας αυτής και ποιο το καθεστώς που την διακρίνει. Θα μπορούσε έτσι, να γίνει λόγος για «αποικία του στέμματος» ή μήπως απαντώνται ως κοινές στρατιωτικές βάσεις υπό την κλασσική έννοια του όρου; Πράγματι στην Κύπρο, υπάρχουν φωνές, με εύλογη επιχειρηματολογία που υποστηρίζουν πως οι βάσεις αυτές διαθέτουν «αποικιακό status»,^[21] κάτι το οποίο μπορεί να τεκμαρθεί και από την μελέτη νομοθετημάτων εντός του Η.Β.. Ενδεικτικότερο παράδειγμα συνιστά το περίφημο «Halsburys Laws of England», στην παράγραφο 1107 του οποίου, αναφέρεται εμμέσως πλην σαφώς, πως οι περιοχές Ακρωτηρίου και Δεκέλειας θεωρούνται αποικίες που αποκτήθηκαν είτε με κατάκτηση είτε με παραχώρηση.^[22]

Από την άλλη πλευρά, στην Βρετανία υπάρχει έντονη επιχειρηματολογία και υποστήριξη της θέσης πως οι εν λόγω περιοχές απέβαλλαν το καθεστώς της αποικίας κατά την δημιουργία της Κυπριακής Δημοκρατίας και πως με την υπογραφή της Συνθήκης Εγκαθιδρύσεως απέκτησαν νέο. Υποστηρίζουν δε την θέση τους αυτή, χρησιμοποιώντας τους κανονισμούς και τα νομοθετήματα διάρθρωσης και οργάνωσης της ίδιας της Κοινοπολιτείας και της τάξης των αποικιών, που ισχύουν στο εσωτερικό τους κοινό δίκαιο και επικαλούνται πως στην περίπτωση της Δεκέλειας και του Ακρωτηρίου δεν ισχύουν τα ίδια αλλά ακολουθούνται άλλες πρακτικές. Έτσι, επισημαίνουν, πως στην περίπτωση των τμημάτων αυτών της νήσου της Κύπρου, δεν υπάρχει το όργανο

του Κυβερνήτη (Governor), ενώ τα ανακύπτοντα ζητήματα δεν υπάγονται στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του «Foreign and Commonwealth Office» (Εξωτερικών και Κοινοπολιτειακών υποθέσεων), αλλά στο «Ministry of Defense» (Υπουργείο Άμυνας) της Μ. Βρετανίας. Κατ' αυτόν τον τρόπο πράγματι παρουσιάζεται και διακρίνεται ένα διαφορετικό καθεστώς σε σχέση με την συνήθη αντιμετώπιση των αποικιακών εδαφών, αφού όντως η Βρετανία δέχθηκε την ανάγκη αντικατάστασης του προσώπου του Κυβερνήτη-Governor με αυτό του Administrator, ήτοι του Διοικητή των βρετανικών Δυνάμεων στην Κύπρο, ενώ μετέφερε την αρμοδιότητα στο Υπουργείο Άμυνας, δείχνοντας τις, αμιγώς στρατιωτικής φύσεως, προθέσεις της στους χώρους αυτούς της επικράτειας της Κύπρου. Άρα, δεν θα πρέπει να αμφισβητηθεί, τουλάχιστον η πρόθεση της Βρετανίας, να φανεί πως τα εδάφη αυτά προσορίζονται αποκλειστικώς για την διεκπεραίωση στρατιωτικών ενεργειών και επιδιώξεων και να μην γίνεται ταύτιση με τις λοιπές αποικίες του στέμματος.^[23]

Οι ανά τον κόσμο στρατιωτικές βάσεις εΐθισται να έχουν περιορισμένη έκταση που να δικαιολογεί τον αποκλειστικά στρατιωτικό σκοπό τους, ενώ στην Κύπρο η έκταση τους είναι δυσανάλογα μεγάλη (99 τετραγωνικά μίλια), που σε καμία περίπτωση δεν είναι σε θέση να δικαιολογήσει στρατιωτικούς μονάχα σκοπούς, ακόμα και εάν συνυπολογιστεί η ανάγκη ύπαρξης αρκετού χώρου για την δημιουργία στρατιωτικών λιμένων και αεροδρομίων. Σημαντικότερο όμως, είναι το γεγονός πως στο εξωτερικό τουλάχιστον τμήμα των καθ' αυτών στρατιωτικών εγκαταστάσεων (εντός όμως των οριζόμενων περιοχών στην Δεκέλεια και στην χερσόνησο του Ακρωτηρίου), παρατηρείται ένα εντελώς διαφορετικό από

«Οι ανά τον κόσμο στρατιωτικές βάσεις εΐθισται να έχουν περιορισμένη έκταση που να δικαιολογεί τον αποκλειστικά στρατιωτικό σκοπό τους, ενώ στην Κύπρο η έκταση τους είναι δυσανάλογα μεγάλη»

[21] Η εν λόγω θέση έχει συζητηθεί και υποστηριχθεί και ενώπιον του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Μάλιστα, στις 9/5/2007 στάλθηκε και αντίστοιχη επιστολή από τον Κύπριο ευρωβουλευτή Μ.Ματσάκη στον Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, που υποστήριζε την θέση αυτή.

[22] Halsbury's Laws of England, 4th ed., 2003 reissue, v. 6, σελ. 449, παράγρ. 757: «Republic of Cyprus. The Island of Cyprus was a colony acquired by conquest or cession as from 5 November 1914. Her majesty ceased to have sovereignty or jurisdiction over the

Island with the exception of the Sovereign Base Areas of Akrotiri and Dhekelia...» παράγρ. 852: «[The Sovereign Base Areas]... are to be regarded therefore, as constituting a colony acquired by conquest or cession as from 5 November 1914...»

[23] Cyprus Act 1960, 2(1)(b) «The Administrator has power to make laws for the peace, order and good government of the Sovereign Base Areas, and the powers of a Governor for the purposes of the Emergency Powers Order in Council 1939 dated 9 March 1939. Halsbury's Laws of England, ό.π., παράγρ. 862

Το Νομικό Καθεστώς των Κυρίαρχων Βρετανικών Βάσεων

το συνηθισμένο καθεστώς για στρατιωτικές βάσεις, όπου και απαντάται ένας σημαντικός αριθμός μονίμων κατοίκων, συνήθως μάλιστα ελληνοκυπριακής καταγωγής, ενώ οι περιοχές αυτές χρησιμοποιούνται για ενέργειες που σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως σχετιζόμενες με στρατιωτικούς σκοπούς. Στις περιοχές αυτές υπάρχουν χρήσεις σχετιζόμενες με την αλιεία(ακόμα και στο μέτρο της ιχθυοκαλλιέργειας), την γεωργία, εμπορικές και βιομηχανικές χρήσεις, ενώ παρατηρούνται οικονομικές δραστηριότητες από τους κατοίκους, με προοπτική και στόχο μάλιστα, αυτές να διευρυνθούν και να αναβαθμιστούν μελλοντικά.^[24] Ακρότατο παράδειγμα αποτελεί το σχέδιο ακόμα και τουριστικής αξιοποίησης τμημάτων των επίμαχων αυτών περιοχών.^[25] Επιπλέον, ανήκουστο γενικώς για στρατιωτική βάση, είναι η δυνατότητα ανάσκησης επιχειρηματικών ενεργειών και λειτουργιών από το ίδιο το προσωπικό των βάσεων, πρακτική που εφαρμόζεται στις περιπτώσεις της Δεκέλειας και του Ακρωτηρίου.^[26]

Με μία πιο ολιστική προσέγγιση μπορεί να οδηγηθεί κανείς στο συμπέρασμα, πως το καθεστώς των περιοχών των βάσεων δεν είναι πρακτικά ίδιο σε όλη την επικράτειά τους, αλλά αντίθετα είναι διακρινόμενο ανάλογα με την χρήση του. Στις μεν περιοχές που εντοπίζονται αποκλειστικώς οι στρατιωτικές εγκαταστάσεις, πράγματι είναι εφικτό και λογικό να ευσταθεί ο όρος «βάσεις», όμως στα έτερα τμήματα(εντός των 99 αυτών τετραγωνικών μιλίων) στα οποία διεξάγονται άλλες δραστηριότητες και διαμένουν πολίτες που ουδεμία σχέση έχουν με τους στρατιωτικούς σκοπούς που υποστηρίζει η Βρετανία πως επιδιώκει να

εκπληρώσει, πρέπει να υπάρχει ένας άλλος χαρακτηρισμός. Πράγματι, μπορούμε να αποκλείσουμε τον χαρακτηρισμό «αποικία» καθώς έχει πάψει να διαθέτει αυτό το καθεστώς με την θεσμική έννοια του όρου, θα μπορούσε ωστόσο να χαρακτηριστεί υπερπόντιο έδαφος της Μεγάλης Βρετανίας.^[27] Πάντως, βάσει του αρ.299 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της ΕΟΚ, οι πρόνοιές της δεν τυγχάνουν εφαρμογής στις περιοχές των κυρίαρχων Βρετανικών Βάσεων στην Κύπρο. Τα άρθρα του σχετικού παραρτήματος 2-8 ρυθμίζουν τις σχετικές λεπτομέρειες και επί της ουσίας επικρατεί καθεστώς τελωνειακής και εμπορικής ένωσης των Βάσεων με την Ε.Ε., επιτρέποντας την ελεύθερη και απρόσκοπτη κυκλοφορία προσώπων και αγαθών. Όπως προκύπτει και από το Παράρτημα Ι μέρος πρώτο της Συνθήκης, υπάρχει παρόμοιο καθεστώς με τις σχέσεις του κράτους-μέλους της Γαλλίας με το Μονακό, επισημαίνοντας πως τα εδάφη αυτά(Μονακό-Κυρίαρχες Βρετανικές Βάσεις) συνιστούν «μέρος του τελωνειακού εδάφους της Κοινότητας».^[28] Στην Συνθήκη Προσχώρησης της Κύπρου στην ΕΕ υπάρχει ρητή πρόβλεψη βάσει της οποίας οι κυρίαρχες βρετανικές βάσεις θεωρούνται μη κοινοτικό έδαφος.^[29] Κατά την ένταξη του στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα(1973), το Η.Β., ζήτησε να εξαιρεθούν από την επικράτεια της οι βάσεις στην Κύπρο, θέση που δεν άλλαξε μέχρι την ένταξη της Κ.Δ. στην ΕΕ. Ωστόσο, κατά την ένταξη της Κύπρου και με την βοήθεια της Επιτροπής, επήλθε συμφωνία μεταξύ των μερών, για την θέσπιση του εν λόγω Πρωτοκόλλου, βάσει του η επικράτεια των βάσεων δεν αποτελεί τμήμα της ΕΕ, όμως εντός των

«Στην Συνθήκη Προσχώρησης της Κύπρου στην ΕΕ υπάρχει ρητή πρόβλεψη βάσει της οποίας οι κυρίαρχες βρετανικές βάσεις θεωρούνται μη κοινοτικό έδαφος»

^[24] Ενδεικτική αναφορά γίνεται στο «Σχέδιο Χορηγίων για Ενίσχυση της Νέας Επιχειρηματικής Δραστηριότητας στις περιοχές εντός των Βρετανικών Βάσεων», της Κυπριακής Κυβέρνησης, MINISTRY OF ENERGY COMMERCE AND INDUSTRY, <https://meci.gov.cy/en/useful-information/announcements/306/?ctype=ar>

^[25] Dhekelia British Sovereign-Base tourism-plan your next vacation to Dhekelia, www.planetware.com/dhekelia-british-sovereign-base-cy-la-dhek.htm.47k.

^[26] EUR-Lex- 52010DC0155 Σε σημείο της απόφασης αυτής μάλιστα γίνεται και αναφορά σε ασφαλιστικά ζητήματα του προσωπικού των κυρίαρχων βάσεων που προβαίνει σε επιχειρηματικές ενέργειες σε αυτές, [https://eur-lex.europa.eu/legal-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TEXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC0155&from=EN)

[content/EL/TEXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC0155&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TEXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC0155&from=EN)

^[27] Συλλογικό Έργο, Δίκαιο του Κυπριακού ζητήματος, 2014
Α. Μπρεδήμας, ο.π.σελ.49-63

^[28] Μάριος Αδαμίδης, the constitution of the republic of cyprus- Σύνταγμα της δημοκρατίας της Κύπρου, πρωτόκολλο 3, σελ.561-568

^[29] Πρωτόκολλο αριθ. 3 σχετικά με τις Περιοχές των Κυρίαρχων Βάσεων του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας στην Κύπρο, official website of the European Union, EUR-Lex, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX%3A12003T%2FPRO%2F03>, τελευταία πρόσβαση στις 17-5-2022

Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο

ορίων της θα τυγχάνει εφαρμογής το ευρωπαϊκό κεκτημένο.^[30] Κρίσιμη εξέλιξη, εύλογα, συνιστά η έξοδος του Η.Β. από την ΕΕ(BREXIT). Η Ισπανία, που διαχρονικά εγείρει διεκδικήσεις έναντι της επικράτειας του Γιβραλτάρ, κατάφερε να εξισώσει το κράτος αυτό στο εσωτερικό της ΕΕ με αποικία του Η.Β. Είναι πρόδηλες οι ομοιότητες της περίπτωσης αυτής με εκείνη των Βάσεων στην Κύπρο και νομικό επακόλουθο της εξέλιξης αυτής είναι η ύπαρξη δυνατότητας ενάσκησης του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης από τον λαό του Γιβραλτάρ.^[31]

III. Το ζήτημα της προσβολής της εδαφικής ακεραιότητας της Κύπρου από την ύπαρξη των κυρίαρχων βάσεων

Στο πλαίσιο της δημιουργίας ενός θεσμικού καθεστώτος ικανού να ακολουθήσει τις πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις σχετικά με την αποαποικιοποίηση, η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. καθιέρωσε τον πολύ σημαντικό κανόνα «της εδαφικής ακεραιότητας του υπό αυτοδιάθεση εδάφους», έπειτα από την θεμελιώδη Διακήρυξη 1514 του 1960 σχετικά με την ανεξαρτησία των αποικιακών και πρώην αποικιακών εδαφών. Σύμφωνα με αυτήν την Διακήρυξη όταν ασκείται το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, αυτή πρέπει να περιλαμβάνει το σύνολο της επικράτειας της χώρας.^[32] Η ίδια θέση επιβεβαιώθηκε και με την 2625 Διακήρυξη της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε. περί των φιλικών σχέσεων ανάμεσα στα κράτη, το 1970.^[33] Η παρ. 6 της Διακήρυξης 1514 (του 1960), ορίζει πως όποια απόπειρα αποσκοπεί στην εν μέρει ή εν συνόλω επιβουλή και διάλυση της εθνικής ενότητας και

της εδαφικής ακεραιότητας ενός κράτους/χώρας είναι ασυμβίβαστη με τους σκοπούς και τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Γίνεται εμφανής η πρόθεση του Οργανισμού μέσω της εν λόγω διάταξης να προσπίσει και να προστατεύσει την ταυτότητα των αποικιακών λαών κατά τη στιγμή της ανεξαρτητοποίησης τους. Επιχειρεί με άλλα λόγια με την θέση σε ισχύ των παραπάνω να αποσοβήσει τον δυνητικό κίνδυνο διενέργειας ορισμένων χειρισμών από πλευράς αποικιοκρατικών Δυνάμεων, προκειμένου να αφαιρέσουν, κατά τη στιγμή της ανεξαρτητοποίησης, ένα τμήμα του αποικιακού εδάφους και να το κρατήσουν υπό την κυριαρχία τους.

Ιστορικά, πρέπει να σημειωθεί, πως η αρχή αυτή της εδαφικής ακεραιότητας χρησιμοποιήθηκε και έγινε σεβαστή από την Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις τις οποίες αφορούσε η Διακήρυξη της και επιχειρήθηκε η αποκατάσταση της προσβολής της.^[34]

Ιδιαίτερη μέριμνα επέδειξε η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. σχετικά με την εδαφική ακεραιότητα των περικλειστων εδαφών. Περικλειστα εδάφη, εν προκειμένω, θεωρούνται οι μικρές εδαφικές μονάδες που το σύνολο του περιβάλλοντα χώρου τους(δηλαδή που τις περιλαμβάνει) αποτελείται από ένα ανεξάρτητο, πρώην αποικιακό, έδαφος/κράτος που τις διεκδικεί. Σε αυτήν την κατηγορία εντάσσονται και οι κυρίαρχες βρετανικές βάσεις στην Κύπρο. Στις πλείστες των περιπτώσεων η Γε-

«Ιδιαίτερη μέριμνα επέδειξε η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. σχετικά με την εδαφική ακεραιότητα των περικλειστων εδαφών»

[30] Οι Βρετανικές Βάσεις ως Παράγοντας Ατελούς Αποαποικιοποίησης της Κύπρου, Ανδρέας Στεργίου, Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τχ.36, 12/2010, σελ.86

[31] Αλέξανδρος Γιαγκίνης, Οι συνέπειες του Brexit για το Ηνωμένο Βασίλειο: η περίπτωση της Σκωτίας, του Γιβραλτάρ και των βάσεων στην Κύπρο, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2019, σελ.59

[32] Α. Μπρεδήμα, Αυτοδιάθεση λαών και εδαφικές διεκδικήσεις, Αθήνα 1986, σελ. 66 επ.

[33] Η παράγρ. 6 της εν λόγω Διακήρυξης προβλέπει ότι «Το έδαφος μιας αποικίας ή ενός άλλου μη-αυτόνομου εδάφους διαθέτει, δυνάμει του Χάρτη, ένα καθεστώς χωριστό και διακριτό από το έδαφος του κράτους που το διοικεί: αυτό το χωριστό και διακριτό καθεστώς δυνάμει του Χάρτη υφίσταται για όσο χρόνο ο λαός της

αποικίας ή του μη-αυτόνομου εδάφους δεν ασκεί το δικαίωμά του στην αυτοδιάθεση, σύμφωνα με τον Χάρτη και, πιο ιδιαίτερα, με τους σκοπούς και τις αρχές του. Απόφα πιο σημαντική είναι η παράγρ. 8, κατά την οποία «Every state shall refrain from any action aimed at the partial or total disruption of the national unity and territorial integrity of any other State or country» (Το οποίο μπορεί να μεταφραστεί σε «Κάθε κράτος θα απέχει από κάθε ενέργεια που αποσκοπεί στη μερική ή ολική διατάραξη της εθνικής ενότητας και της εδαφικής ακεραιότητας οποιουδήποτε άλλου κράτους ή χώρας»).

[34] Ενδεικτικά αναφέρονται οι περιπτώσεις των Βρετανικών εδαφών του Ινδικού Ωκεανού, των νησιών Comores, καθώς και των νησιών Juan de Nova κ.α.

Το Νομικό Καθεστώς των Κυρίαρχων Βρετανικών Βάσεων

νική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. έκρινε πως τα περιλαμβανόμενα εδάφη ανήκουν στη χώρα που τα περιβάλλει.^[35]

Πρέπει σε αυτό το σημείο να διευκρινιστεί πως τα ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε. κατ' αρχήν δεν έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα. Μπορούν ωστόσο, είτε να αποκρυσταλλώνουν εθιμικό δίκαιο είτε να συμβάλλουν στην δημιουργία ενός εθιμικού κανόνα. Δηλαδή και μόνο η έκδοση ενός ψηφίσματος από την Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. μπορεί να συνιστά σοβαρότατο επιχείρημα για την αναγνώριση/διάγνωση της υπέρβασης ενός εθιμικού κανόνα, ενώ αδιαμφισβήτητα μπορεί να κριθεί πως αποτελεί την αντανάκλαση του περί δικαίου αισθήματος της διεθνούς κοινότητας επί ενός ζητήματος, την πεποίθηση για την ισχύ ορισμένων κανόνων (*opinio juris*). Τέλος, ουκ ολίγες φορές, η έκδοση μίας Διακήρυξης μπορεί να έγκειται στην ανάγκη περεταίρω ερμηνείας των διατάξεων του ίδιου του Χάρτου του Ο.Η.Ε.^[36]

IV. Η συναίνεση/σιωπηρή αποδοχή της Κυπριακής Δημοκρατίας ως νομιμοποιητικός τίτλος της βρετανικής κυριαρχίας επί των Βάσεων

Αναδύεται το επιχείρημα πως ακόμα και στην περίπτωση, που τα όσα αναλύθηκαν παραπάνω είναι ορθά και διαπιστώνεται «παράνομία», σχετικά με την κυριαρχία επί των εδαφών των βρετανικών βάσεων στην Κύπρο και παραβιάζεται κατ' αυτόν τον τρόπο η αρχή της εδαφικής ακεραιότητας έναντι της Κυπριακής Δημοκρατίας, η πρότερη συναίνεση

αυτής είναι ικανή να θεραπεύσει τούτη την παράνομία και να αποκλείει κάθε συζήτηση περί αμφισβήτησης της κυριαρχίας επί των εδαφών αυτών. Συνιστά θεμελιώδη άξονα του Διεθνούς Δικαίου η αρχή που θέλει την συναίνεση των μερών, σε περιπτώσεις ενδοτικών κανόνων, να θεραπεύει κάθε συντελεσθείσα παράβαση.^[37] Η Κύπρος εν προκειμένω, αποδέχτηκε, κατά την στιγμή της σύναψης της Συνθήκης Εγκαθίδρυσης, την βρετανική κυριαρχία επί των περιοχών των «βάσεων», έστω και εάν αυτή της η έγκριση ήτο προϊόν πιέσεων από το Η.Β. ή και την Ελλάδα. Αυτή η θέση, θεωρείται σκόπιμο να κατατεθεί, πως έγινε εν μέρει δεκτή και από την κυπριακή νομολογία με το πέρας των χρόνων, αν και τα κυπριακά δικαστήρια σημειώνουν πως θεωρούν ότι τα εδάφη των «βάσεων» παραχωρήθηκαν από την Κυπριακή Δημοκρατία και άρα οι Βρετανοί δεν διατήρησαν την κυριαρχία πάνω τους.^[38]

Επομένως, βάσει των παραπάνω οδηγούμεστε στο συμπέρασμα πως με τον έναν ή τον άλλον τρόπο η Κυπριακή Δημοκρατία έδωσε την έγκρισή της για το υφιστάμενο καθεστώς στο Η.Β. και κατά συνέπεια δεν μπορεί να γίνει επίκληση της αρχής της εδαφικής ακεραιότητας.

Πάντως, κρίνεται απαραίτητο να επισημανθεί πως σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο και ιδίως βάσει των αρ.51 και 52 της Συμβάσεως της Βιέννης περί του Δικαίου των Συνθηκών, κάθε Συνθήκη που συνιστά προϊόν πιέσεων δεν είναι απλώς ακυρώσιμη, αλλά άκυρη.^[39] Για την εγκυρότητα μίας Διεθνούς Συνθήκης είναι α-

«κάθε Συνθήκη που συνιστά προϊόν πιέσεων δεν είναι απλώς ακυρώσιμη, αλλά άκυρη»

[35] Ενδεικτικά αναφέρονται η Γεν. Συνέλευση του ΟΗΕ –Γκόα στην Ινδία, του Ίφνι στο Μαρόκο και του Walvis Bay στη Ναμίμπια. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις η Γεν. Συνέλευση θεώρησε ότι αυτά τα περιλαμβανόμενα εδάφη ανήκουν στη χώρα που τα περιβάλλει. Εξάλλου αποτελούν οι περιπτώσεις των ισπανικών περιλαμβανόμενων εδαφών στο έδαφος του Μαρόκου Ceuta και Melilla, περιπτώσεις οι οποίες δεν τέθηκαν ενώπιον της Επιτροπής αποποικιοποίησης του ΟΗΕ. Ο λόγος αυτής της απουσίας οφειλόταν στη στρατηγική του Μαρόκου, που έστρεψε την προσοχή του αποκλειστικά στην περίπτωση του Ίφνι.

[36] Α. Μπρεδήμα, Αυτοδιάθεση λαών και εδαφικές διεκδικήσεις, Αθήνα 1986, σελ.33 επ.

[37] H. Kelsen, Principles of international law, San Francisco, 1966, σελ. 418.

[38] Παράτιθεται μέρος της απόφασης του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Κύπρου στην υπόθεση Graham

Thomas Preece v. ΕΣΤΙΑ Ασφαλιστική και Αντασφαλιστική Εταιρεία Α.Ε. (πολιτική έφεση αρ. 7656/27.6.1991. Το Δικαστήριο αυτό αποφάνθηκε ότι «... οι Κυρίαρχες περιοχές των Βάσεων δεν είναι ούτε κράτος, ούτε αποικία, αλλά περιοχές της νήσου Κύπρου στις οποίες το Ηνωμένο Βασίλειο κατά τον χρόνο εγκαθίδρυσης της Δημοκρατίας της Κύπρου για στρατιωτικούς και αμυντικούς σκοπούς μόνο διατήρησε την επικυριαρχία με τους περιορισμούς και προσδιορισμούς που αναφέρονται στα πιο πάνω διεθνή και διμερή έγγραφα» [Συνθήκη Εγκαθίδρυσης μετά των Δηλώσεων Παραρτημάτων και Νότου που αντηλλάγησαν]. Ως αποτέλεσμα αυτής της αντίληψης, το Δικαστήριο απέρριψε την απόφαση του Ανωτέρου Δικαστηρίου των Βάσεων, θεωρώντας ότι δεν αποτελεί «Δικαστική Απόφαση» με βάση την Κυπριακή νομοθεσία.

[39] Oppenheim, International Law, supra, σελ.1290

Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο

παραίτητη η εξασφάλιση της πραγματικής συγκατάθεσης των εμπλεκόμενων μερών^[40]. Υπήρξε μάλιστα κατά περιόδους, επίσημη θέση της Κυπριακής Κυβερνήσεως, το δόγμα, πως οι υφιστάμενες κατά την υπογραφή των σχετικών συνθηκών, άνισες περιστάσεις, επέβαλλαν πάνω στην Κ.Δ. δυσανάλογα βάρη, ένεκα της υποδεέστερης διαπραγματευτικής της θέσης, συνάμα δε σε καμία περίπτωση δεν εξέφραζαν την πραγματική βούληση και επομένως είναι άκυρες.^[41] Ωστόσο, η Κυπριακή Κυβέρνηση, ποτέ επίσημα και στοχευμένα δεν ακολούθησε την ενδεδειγμένη πορεία των πραγμάτων για την διεκδίκηση του συγκεκριμένου εννόμου συμφέροντός της και να επιτύχει έτσι την διάγνωση της ακυρότητας των διευθετήσεων του 1960.^[42]

V. Γνωμοδότηση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης αναφορικά με τις έννομες συνέπειες του διαχωρισμού του Αρχιπελάγους «Chagos» από τον Μαυρίκιο

Το αρχιπέλαγος «Τσάγκος» αποτελούμενο από πληθώρα νήσων και ατόλων διοικούνταν από το Ηνωμένο Βασίλειο μεταξύ των ετών 1814-1965 ως εξαρτώμενο έδαφος της αποικίας του Μαυριτίου. Κατά το έτος 1964 και έπειτα από διαπραγματεύσεις των εκπροσώπων του Η.Β. και των Η.Π.Α. με τους αντιπροσώπους του Μαυριτίου, συμφωνήθηκε η απόσπαση του Αρχιπελάγους από την επικράτεια του Μαυριτίου με στόχο την εγκαθίδρυση στρατιωτικών εγκαταστάσεων στο νησί «Diego Garcia», αφήνοντας ωστόσο ανοιχτό το ενδεχόμενο επανάκτησης των εδαφών αυ-

τών, άπαξ και ειλείφουν οι στρατιωτικοί σκοποί της χρήσης του. Ωστόσο, μόλις το 1965 το Η.Β. ίδρυσε τη αποικία της Βρετανικής Επικράτειας Ινδικού Ωκεανού. Το 1968, ο Μαυρίκιος ανακηρύχθηκε ανεξάρτητο κράτος, ενώ τόσο στα διαβήματα του πρώτου Πρωθυπουργού του κράτους όσο και στο αντίστοιχο άρθρο 111 του Συντάγματος, το οποίο και εκπορεύθηκε από τις Βρετανικές θέσεις και πιέσεις, το Αρχιπέλαγος του Τσάγκος δεν περιλαμβάνεται στην επικράτεια του νέου κράτους^[43], παρά τις επικλήσεις και τα ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε. κατά τα προηγούμενα έτη, αναφορικά με την υποχρέωση της εδαφικής ακεραιότητας του Μαυριτίου.^[44] Τα επόμενα έτη εκδόθηκαν έτι περαιτέρω ψηφίσματα και γνωμοδοτήσεις σχετικά με το ζήτημα αυτό, τόσο από την Συνέλευση όσο και από διάφορους διεθνείς οργανισμούς^[45], αλλά δεν επήλθε καμία αλλαγή, οι κάτοικοι υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν την περιοχή και η κυβέρνηση του Μαυριτίου προσέφυγε στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

Το Δικαστήριο κλήθηκε πρακτικά να απαντήσει σε δύο ερωτήματα επί της ουσίας στη συγκεκριμένη υπόθεση.^[46] Αφενός για το κατά πόσον ολοκληρώθηκε νομότυπα η διαδικασία αποαποικιοποίησης του Μαυριτίου, όταν απέκτησε την ανεξαρτησία του και σχετικά με το ζήτημα της απόσπασης του Αρχιπελάγους Τσάγκο από την επικράτεια του (εδώ εξετάζεται και το ζήτημα της παραβίασας των ψηφισμάτων της Γενικής Συνέλευσης από το Η.Β. υπ' αριθμόν 1514 XV, 2066 XX, 2232 XXI και 2357XXII, αναφορικά με την πρακτική ολοκλήρωσης της αποαποικιοποίησης, όπως

«οι κάτοικοι υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν την περιοχή και η κυβέρνηση του Μαυριτίου προσέφυγε στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης»

^[40] Oppenheim-Lauterpacht, International Law, σελ.802-803

^[41] Οι θέσεις αυτές εκφράστηκαν επισήμως και ενώπιον του Ο.Η.Ε. μέσω του υπουργού Εξωτερικών της Κ.Δ. κ.Κυπριανού. Μάλιστα, σε μέρος των δηλώσεων του ανέφερε πως οι συνθήκες «επεβλήθησαν επάνω στον κυπριακό λαό καθιστώντας έτσι σχετικά τα διεθνή νομικά δόγματα των άνισων και άδικων συνθηκών».

^[42] Ehrlich, International Crises and the Role of Law, Cyprus 1958-1967(Oxford University Press,1974).

^[43] International Court of Justice, Legal Consequences of the Separation of the Chagos Archipelago from Mauritius in 1965, <https://www.icj-cij.org/en/case/169/summaries>, με τελευταία πρόσβαση στις 28/4/2022

^[44] Assembly-resolution 2066 (XX) -“Question of Mauritius”(1965), General Assembly-resolution 2232

(XXI) (20-12-1966), 1514(XV), 2066 (XX), 2232 (XXI)

^[45] «In July 1980, the Organisation of African Unity (“OAU”) adopted resolution 99 (XVII) (1980) in which it “demands” that Diego Garcia be “unconditionally returned to Mauritius”», ICJ ηλεκτρονική σελίδα, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/169/169-20190225-SUM-01-00-EN.pdf>, τελευταία πρόσβαση στις 28/4/2022 ~ United Nations resolution 1514

^[46] Ουσιαστικά το Δικαστήριο απάντησε σε πέντε ερωτήματα, όμως μόνο δύο εν προκειμένω μας αφορούν και σχετίζονται με την ουσία της υπόθεσης, ενώ τα υπόλοιπα τρία άπτονται ζητημάτων δικονομικών και αρμοδιότητας.

Το Νομικό Καθεστώς των Κυρίαρχων Βρετανικών Βάσεων

αυτά αναλύθηκαν και παραπάνω και επομένως γίνεται ευκόλως αντιληπτό για ποιο λόγο η απόφαση αυτή αφορά άμεσα την Κ.Δ.), αφετέρου δε, ποιες έννομες συνέπειες επάγονται, από την αδιάλειπτη διοίκηση του Αρχιπελάγους από το Η.Β., την αρχική συμφωνία/έμμεση νομιμοποίηση από την πλευρά του Μαυρικίου ως προς το υφιστάμενο καθεστώς την εν τοις πράγμασι αδυναμία της Κυβερνήσεως του Μαυρικίου να διαπραγματευτεί επί ίσοις όροις με την Βρετανία αλλά και να εφαρμόσει το πρόγραμμα επανεγκατάστασης των υπηκόων του στο Τσάγκος.

Ως προς το πρώτο ερώτημα εξετάστηκε η φύση, το περιεχόμενο και το εύρος του δικαιώματος αυτοδιάθεσης που εφαρμόστηκε στη διαδικασία αποαποικιοποίησης του Μαυρικίου. Το Δικαστήριο επιβεβαίωσε για ακόμη μια φορά τις θέσεις του σε ζητήματα σεβασμού του δικαιώματος αυτοδιάθεσης των λαών και της αρχής της ισότητας, όπως αυτές εμπεριέχονται και στον Χάρτη του Ο.Η.Ε. Δόθηκε επιπλέον ιδιαίτερη σημασία στην απόφαση 1514/1960 της Γενικής Συνέλευσης, τονίζοντας πως αυτή θεσπίστηκε και εγκρίθηκε από σύσσωμη την διεθνή κοινότητα, συνιστά δε πλέον, πάγιο εθιμικό κανόνα και πρακτική, στην οποία αποκρυσταλλώνεται η απτή εφαρμογή του δικαιώματος της Αυτοδιάθεσης των λαών.^[47] Εν συνεχεία απαντήθηκε το κρίσιμο επακόλουθο ερώτημα του δικαιούχου του εν λόγω δικαιώματος. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, ο λαός που διαθέτει το δικαίωμα αυτοδιάθεσης, θα πρέπει να συνιστά την αποικιακή ομάδα εν συνόλω και άρα δεν επιτρέπεται η τμηματική ενάσκησή του.^[48] Επίσης, είναι αδιαμφισβήτητο πως οι όποιες ενέργειες σχετίζονται με ζητήματα αυτοδιάθεσης και αποαποικιοποίησης, πρέπει να εντοπίζονται επί της βάσης του σεβασμού και της αποτύπωσης της ελεύθερης και γνήσιας έκφρασης της βουλήσεως των ενδιαφερομένων ανθρώπων, ήτοι του λαού του Μαυρικίου. Συμπερασματικά, ως προς το πρώτο ερώτημα το Δικαστήριο απεφάνθη αναφανδόν, πως η διαδικασία αποαποικιοποίησης του Μαυρικίου

δεν ολοκληρώθηκε νομίμως και προσήκοντως, η Μ. Βρετανία δεν σεβάστηκε την εδαφική ακεραιότητα του και η απόσπαση του Αρχιπελάγους Τσάγκος ήτο σε κάθε περίπτωση παράνομη και αντίθετη προς τις επιταγές του Διεθνούς Δικαίου.

Αναφορικά με το δεύτερο ερώτημα που τέθηκε ενώπιον του, το Δικαστήριο έκρινε πως η συνεχιζόμενη διοίκηση των περιοχών αυτών από το Η.Β. σε καμία περίπτωση δεν θεραπεύει την υφιστάμενη παρανομία. Επισημαίνει εν συνεχεία πως το Η.Β. έχει υποχρέωση να θέσει τέλος στην διαχείριση του Τσάγκος, ενώ ο σεβασμός του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης είναι *erga omnes* υποχρέωση όλων των κρατών και συνεπώς αυτά έχουν έννομο συμφέρον να συμβάλλουν προς την επίτευξη αυτού του αποτελέσματος^[49]. Διαπιστώθηκε ακόμα, έπειτα και από αντίστοιχη ανάλυση των σχετικών άρθρων του Συντάγματος του Μαυρικίου, πως οι ηγέτες του δεν διέθεταν την εξουσία να προχωρήσουν σε τέτοιου είδους παραχωρήσεις, περί αποσύνδεσης του Τσάγκος από την επικράτεια, ενώ η συγκαταβατικότητα τους αυτή και η επιγενόμενη συγκατάθεση τους, δεν μπορεί να είναι άσχετη με τις πιέσεις της Βρετανίας και άρα να αποκλειστεί το ενδεχόμενο να αποτελεί απόρροια του κράτους πιέσεων προς την Κυβέρνηση του Μαυρικίου. Θα μπορούσε έτσι να ισχυρισθεί ευθέως κανείς, πως ο διαχωρισμός του Τσάγκος από την υπόλοιπη επικράτεια του νεοοργανωθέντος κράτους να αποτελεί μία άτυπη «ρήτρα», μία «αίρεση» τασσόμενη από την πλευρά της Βρετανίας προς παραχώρηση ανεξαρτησίας, γεγονός που φυσικά είναι αντίθετο προς τις αρχές του Διεθνούς Δικαίου. Τέλος, κρίνεται σκόπιμο, να γίνει αναφορά στο γεγονός πως το Δικαστήριο δεν προέβη σε ουδεμία αναφορά στο άρ.52 της Συμβάσεως της Βιέννης περί του Δικαίου των Συνθηκών, στο οποίο και ορίζεται εμμέσως πλην σαφώς πως οι συνθήκες που έχουν συναφθεί υπό το κράτος πιέσεων είναι άκυρες^[50].

«η συνεχιζόμενη διοίκηση των περιοχών αυτών από το Η.Β. σε καμία περίπτωση δεν θεραπεύει την υφιστάμενη παρανομία»

^[47] International Court of Justice, Legal Consequences of the Separation of the Chagos Archipelago from Mauritius in 1965, Overview of the case, <https://www.icj-cij.org/en/case/169>, τελευταία πρόσβαση στις 28/4/2022

^[48] Η νομιμότητα των βρετανικών βάσεων στην Κύπρο σύμφωνα με το εθιμικό Δίκαιο της Αυτοδιάθεσης των Λαών, Πασχάλης Χατζόπουλος, 2019

^[49] International Court of Justice, <https://www.icj-cij.org/en/case/169>

^[50] Θεωρία του Δικαίου του Πολέμου, Ιάκωβος Καρεκλάς, Εκδ.Σάκουλα, 2018, σελ.88

Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο

VI. Νομικές βάσεις αμφισβήτησης της βρετανικής κυριαρχίας επί του εδάφους των βάσεων

1. Το επιχείρημα του χαρακτήρα «*jus cogens*» του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης των λαών

Στο διεθνές δίκαιο γενικά, υπάρχουν κανόνες υπέρμετρης ισχύος, με αναγκαστικό χαρακτήρα και επομένως είναι αδύνατο ακόμα και με την βούληση των μερών και αποδοχή των ενδιαφερομένων να υπάρξει νόμιμη απόκλιση από της. Είναι οι λεγόμενοι κατά το Δίκαιο κανόνες *jus cogens* οι οποίοι κατ' αρχήν δεν γίνεται να αμφισβητηθούν, υπάρχει ωστόσο ενίοτε αμφισβήτηση για το κατά πόσον της κανόνας υπάγεται σε αυτήν την κατηγορία ή όχι^[51]. Για κανόνες της για παράδειγμα η απαγόρευση της βίας της διεθνείς σχέσεις ή ο πυρήνας των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ανθρώπων, δεν εμφανίζονται προβλήματα και δεν παρατηρήθηκε ουδέποτε αμφισβήτηση. Ως της εφαρμογής την αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών και άρα εμμέσως και της αρχής της εδαφικής ακεραιότητας εμφανίζεται σημαντική επιχειρηματολογία στην θεωρία πως συνιστά κανόνα αναγκαστικού δικαίου. Ακόμη και εάν κάποιος υποστηρίξει ότι για το διεθνές δίκαιο οι κανόνες *jus cogens* δεν είχαν κάνει την εμφάνισή της το 1960 όταν και συνήφθη η Συνθήκη Εγκαθιδρύσεως και ακολούθησε μετέπειτα η ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας, η μεταγενέστερη Συνθήκη της Βιέννης περί του Δικαίου και του Καθεστώτος των Συνθηκών προβλέπει αναδρομική ισχύ των οριζόμενων σε αυτήν.^[52]

Είναι επίσης γεγονός, πως και σε μεταγενέστερο χρόνο η Κύπρος αδράνησε στην επίκληση παρόμοιου επιχειρήματος. Δεν είναι δυνατόν όμως να μην αναλυθεί το γεγονός πως μετά και τις γεωπολιτικές συνθήκες που διαμορφώθηκαν μετά την Τουρκική εισβολή

του 1974 και την πρακτική *de facto* διχοτόμηση του νησιού θα ήταν αυτοκτονικό για την εξωτερική πολιτική του κράτους να εγερθεί ζήτημα κυριαρχίας των βρετανικών βάσεων. Πρόσφατο δε παράδειγμα, μεταγενέστερης έγερσης ζητήματος αμφισβήτησης της κυριαρχίας των περικλειστών εδαφών, συνιστούν οι ενέργειες του Μαρόκου για της περιοχές της Θέουτα (Ceuta) και της Μελίγια (Mellila). Δεν μπορεί, λοιπόν, να συναχθεί από κάπου ότι μπορεί να αποκλεισθεί το δικαίωμα της Κυπριακής Δημοκρατίας για μεταγενέστερη αμφισβήτηση της Βρετανικής κυριαρχίας επί των «βάσεων» στο Ακρωτήριο και την Δεκέλεια, επειδή απεδέχθη την καθεστηκυία τάξη κατά τα έτη μετά το 1960.

2. Το επιχείρημα της άσκησης αυτοδιάθεσης εκ μέρους των κατοίκων των κυρίαρχων βρετανικών βάσεων

Αναφέρθηκε παραπάνω πως το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης ενός λαού επάγεται στις περιπτώσεις των αποικιών υπό την ευρύτερη έννοια του όρου. Συνεπώς, εάν δεχθούμε πως οι βάσεις αυτές δεν αποτελούν αποικία του βρετανικού στέμματος, το επιχείρημα αυτό περί αυτοδιάθεσης των κατοίκων τους θα πρέπει άρδην να απορριφθεί.^[53] Όπως επίσης αναλύθηκε προηγουμένως, για το εσωτερικό δίκαιο της Βρετανίας, οι περιοχές αυτές έχουν σταματήσει να θεωρούνται αποικίες του Η.Β.^[54] Πάραυτα, η εσωτερική νομοθεσία ενός κράτους δεν μπορεί να υπερβεί αυτή του Διεθνούς Δικαίου και συνεπεία αυτού οι κανόνες του πρέπει να γίνονται συλλήβδην αποδεκτοί από τα μέλη της Διεθνούς Κοινότητας.^[55] Ο χαρακτηρισμός ενός εδάφους ως αποικίας ή όχι, αποτελεί καθ' ύλην αρμοδιότητα των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου που θεσπίστηκαν από σύσσωμη την παγκόσμια κοινότητα και άρα πρέπει να γίνονται σεβαστοί από όλους. Συνε-

«το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης ενός λαού επάγεται στις περιπτώσεις των αποικιών υπό την ευρύτερη έννοια του όρου»

^[51] C. Rozakis, *The concept of jus cogens in the law of treaties*, Amsterdam, 1976.

^[52] Σύμφωνα με το άρθρο 64 της Σύμβασης της Βιέννης για το δίκαιο των διεθνών συνθηκών «Εάν επέλθει αναγκαστικός κανόνας του γενικού διεθνούς δικαίου, κάθε υπάρχουσα συνθήκη συγκροτούμενη με τον κανόνα αυτό καθίσταται άνωρη και τερματίζεται»

^[53] «Αποικιακός λαός» δεν σημαίνει, στο πλαίσιο της αυτοδιάθεσης, μόνο τους λαούς/εδάφη που χαρακτηρίζονται στο νομικό επίπεδο ως «αποικίες». Το δικαί-

ωμα της αυτοδιάθεσης διαθέτουν και τα εδάφη που χαρακτηρίζονται ως μη-αυτόνομα στην έννοια του κεφ. XI του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

^[54] Cyprus Act 1960, 2(1)(b) «*The Administrator has power to make laws for the peace, order and good government of the Sovereign Base Areas, and the powers of a Governor for the purposes of the Emergency Powers Order in Council 1939*» dated 9 March 1939. Halsbury's Laws of England

^[55] Διεθνές δικαστήριο της Χάγης, δηλαδή «*le principe fondamental en droit international de la prééminence de ce droit sur le droit interne*».

Το Νομικό Καθεστώς των Κυρίαρχων Βρετανικών Βάσεων

πώς πρέπει να αποσαφηνιστεί το ακριβές καθεστώς των «βάσεων», σύμφωνα με τις επιταγές αυτές και όχι βάσει των επιμέρους εσωτερικών δικαιών των εμπλεκόμενων και ενδιαφερόμενων μερών. Εν συνεχεία πρέπει να διευκρινιστεί το εάν αποτελούν αποικιακό έδαφος και μάλιστα εν ευρεία έννοια και τέλος να διαπιστωθεί το κατά πόσον υπάρχει και μπορεί να ασκηθεί το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των κατοίκων τους.

Σε μία πιο ολιστική προσέγγιση του ζητήματος, γίνεται δεκτό πως τα εδάφη αυτά είναι μη αυτόνομα παρά τις αντιρρήσεις που εγείρει η Μ. Βρετανία και τον χαρακτηρισμό που τους προσδίδει. Απάντηση στο πρόβλημα που ορθώνεται μπορεί να δοθεί από τον γηγενή πληθυσμό. Ο πληθυσμός αυτός, στην πλειονότητά του ελληνοκύπριοι, είναι το πραγματικό υποκείμενο της αυτοδιάθεσης και αρμόδιος για την ενάσκηση του δικαιώματος αυτού.^[56] Πρέπει να επισημανθεί πως στους κατοίκους των βάσεων (ως γηγενής πληθυσμός) δεν μπορούν να συνυπολογισθούν οι βρετανοί υπήκοοι και τα εξαρτώμενα από αυτούς πρόσωπα, καθώς πρακτικά αυτοί συνιστούν «εισαγόμενο πληθυσμό», δεν είναι γηγενείς κάτοικοι των περιοχών αυτών και άρα δεν θα μπορούσαν να έχουν ένα τέτοιο δικαίωμα. Στον ίδιο άξονα κινήθηκε κατά το παρελθόν και η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. στις παρόμοιες περιπτώσεις του Γιβραλτάρ και των νήσων Φώκλαντ.^[57] Σε περίπτωση δε που οι κάτοικοι των «κυρίαρχων βρετανικών βάσεων» αποφανθούν υπέρ μίας θέσεως που προκρίνει την αυτοδιάθεση τους, ενδιαφέρον ζήτημα θα αποτελεί το κατά πόσον η αυτοδιάθεση αυτή θα επεκτείνεται σε όλη την έκταση των περιοχών αυτών, άρα και στις αμιγώς στρατιωτικές εγκαταστάσεις που εντοπίζονται εκεί ή θα α-

φορά μόνον τις περιοχές στις οποίες και κατοικεί ο γηγενής αυτός πληθυσμός και τεκμαίρεται ως πλεονάζουσα έκταση σε σχέση με τους σκοπούς των στρατιωτικών βάσεων.

3. Το επιχείρημα της απομάκρυνσης των βάσεων ως «αντίμετρο» για τη στάση της Μ. Βρετανίας στο Κυπριακό Ζήτημα μετά την Τουρκική εισβολή του 1974

Συνιστά πάγια τακτική στο Διεθνές Δίκαιο και στις Διεθνείς Σχέσεις, η λήψη αντίμετρων,^[58] συνήθως ειρηνικού χαρακτήρα, έτσι ώστε να απαλείφεται η αδικία που προκλήθηκε στο ένα μέρος από παρανομία που τυχόν διαπράχθηκε από το έτερο. Κατ' αυτόν τον τρόπο, τεκμαίρεται πως αποβάλλεται, αίρεται ο άδικος/παράνομος χαρακτήρας της πράξης και επέρχεται, κατ' αναλογία του εσωτερικού δικαίου, η μεταγενέστερη ειρήνευση των εννόμων αγαθών που προσβάλλονται. Συνήθως, τα αντίμετρα αυτά πρέπει να διακρίνονται από μία συνεπακόλουθη αναλογικότητα και να μην υπερβαίνουν το μέτρο της αδικίας που επιδιώκεται να θεραπεύσουν, να επιφέρουν τουτέστιν μίαν «εξίσωση» των διεκδικήσεων ανάμεσα στα συμβαλλόμενα μέρη.

Το επιχείρημα αυτό υποστηρίζει πως η Μ. Βρετανία έχει ευθύνες έναντι της Κυπριακής Δημοκρατίας, επειδή δεν εκπλήρωσε τις υποχρεώσεις της ως εγγυήτρια δύναμη κατά την τουρκική εισβολή το 1974. Εξαιτίας και των μεταγενέστερων εξελίξεων το επιχείρημα αυτό βασίζεται σε δύο ενέργειες/παραλήψεις του Η.Β. Αφενός, επέδειξε σημαντικότητα αδράνεια για την αποτροπή της εισβολής, η οποία εν συνεχεία έδωσε βάση στην *de facto* «αυτοανακηρύξη» σε κράτος της αποικαλούμενης «Δημοκρατίας της Βορείου Κύπρου». Με την Συνθήκη Εγγυήσεως η Βρετανία ανέ-

«στους κατοίκους των βάσεων (ως γηγενής πληθυσμός) δεν μπορούν να συνυπολογισθούν οι βρετανοί υπήκοοι και τα εξαρτώμενα από αυτούς πρόσωπα, καθώς πρακτικά αυτοί συνιστούν 'εισαγόμενο πληθυσμό'»

^[56] Γίνεται εδώ εκ νέου εμφανές το επιχείρημα σχετικά με την πραγματική νομική φύση των βάσεων, αφού η παρουσία πληθυσμού που δεν συσχετίζεται άμεσα με τη λειτουργία των βάσεων αλλά και η αναντιστοιχία εδάφους και των πραγματικά υφιστάμενων αναγκών των βάσεων, μαζί με την αποδοχή χρήσεων εντός του εδάφους που δεν συνάδουν με τον στρατιωτικό χαρακτήρα μιας βάσης, συντείνουν στο επιχείρημα πως τα εδάφη αυτά προσομοιάζουν περισσότερο σε αποικία/μη αυτόνομο έδαφος παρά σε στρατιωτικές βάσεις και πως οι πρότεροι κάτοικοί τους συνιστούν τον πραγματικά γηγενή πληθυσμό και όχι αυτοί που μετοίκησαν εκεί, μόνιμα ή προσωρινά, ένεκα της λειτουργίας τους ως «βάσεις».

^[57] Ψηφίσματα Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ 2070, 2231 και 2353

Επιπλέον παρατίθεται η επίσημη άποψη της βρετανικής κυβέρνησης επί του θέματος στην ιστοσελίδα του Foreign and Commonwealth Office <http://www.fco.gov.uk/servlet/Front?pagename=OpenMarket/Xcelerate/ShowPage&c=Page&cid=1007029394365&a=KCountryProfile&aid=1018965242498>, τελευταία πρόσβαση στις 18-5-2022

^[58] Τα αντίμετρα στα πλαίσια της διεθνούς ευθύνης των Κρατών., Εμμανουήλ Γκαρφαλής, επιμ. Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης Τμήμα Μεταπτυχιακών σπουδών νομικής σχολής τομέας διεθνών και ευρωπαϊκών σπουδών.

Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο

λαβε την υποχρέωση να προασπίζεται την Συνταγματική τάξη και την (εδαφική) ακεραιότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας και εν τέλει να υπερασπιστεί το καθεστώς της χώρας, όπως μετά αυτής, η ίδια συνομολόγησε κατά την Συνθήκη Εγκαθιδρύσεως της Κ.Δ.^[59] Εδώ, θεωρείται σημαντικό να γίνει αναφορά και στην γνωμοδότηση που απέστειλε στην Κυπριακή Κυβέρνηση ο έγκριτος και διακεκριμένος διεθνολόγος Sir Elihu Lauterpacht, σύμφωνα με την οποία η Συνθήκη Εγγυήσεως είναι σε κάθε περίπτωση έγκυρη από πλευράς Διεθνούς Δικαίου, πάραυτα όμως δεν υποχρεώνει σε καμία περίπτωση το Η.Β. σε ένοπλη επέμβαση.^[60] Αφετέρου, όπως δε αναφέρθηκε και από τον τότε πρόεδρο της Κ.Δ. Τάσο Παπαδόπουλο (2008)^[61] και μόνο η υπογραφή από την πλευρά της Βρετανίας μίας στρατηγικής σημασίας συμφωνίας με την Τουρκία, στην οποία μνημονεύεται η «Τουρκική Δημοκρατία της Β. Κύπρου» είναι ικανή και από νομικής σκοπιάς να οδηγήσει στην επαναδιαπραγμάτευση του καθεστώτος των «κυρίαρχων βρετανικών βάσεων» στην Κύπρο, αφού με αυτόν τον τρόπο μπορεί να εξαχθεί μία έμμεση αναγνώριση του «ψευδοκράτους», πράγμα το οποίο αδιαμφισβήτητα αντίκειται στα οριζόμενα στις Συνθήκες του 1960 και αντιστρατεύεται των πολιτικών των οποίων δεσμεύτηκε το Η.Β. να ακολουθήσει επί του θέματος.

Σχετικά με το δεύτερο επιχείρημα, πράγματι η στάση της Μ. Βρετανίας δεν πρέπει να συνδράμει ούτε κατά το ελάχιστο τις επιδιώξεις της Τουρκίας για διχοτόμηση της Κύπρου και αναγνώριση δύο κρατών στο νησί. Οι Συνθήκες υπάρχουν για να τηρούνται και η αρχή *pacta sunt servanda* αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις αρχές του Δικαίου. Και με βάση την Σύμβαση της Βιέννης, για το δικαίωμα των συνθηκών, η Κύπρος νομιμοποιείται να λάβει αντίμετρα ή να αποποιηθεί τις όποιες

δικές της υποχρεώσεις πηγάζουν από τις Συνθήκες Εγγυήσεως και Εγκαθίδρυσης, εφόσον η Βρετανία αντιβαίνει στους σκοπούς τους και παραλείπει με την στάση της εμμέσως ή άμεσα να μεριμνήσει για την ικανοποίηση των δεσμευσεών της. Φυσικά η Κύπρος οφείλει να προβαίνει σε αναλογική λήψη (αντί)μέτρων, σεβόμενη δηλαδή την αρχή της αναλογικότητας, όμως αφού το επαπειλούμενο έννομο αγαθό, εκτός από την επιβίωση της Κ.Δ. και την διατήρηση του καθεστώτος της ανεξαρτησίας της, αλλά και της συνταγματικής της τάξης είναι και η εδαφική της ακεραιότητα (επομένως ζήτημα της κυριαρχίας της), νομιμοποιείται σαφώς να εγείρει ζητήματα που άπτονται και της Βρετανικής κυριαρχίας επί των «βάσεων» στην Δεκλεία και το Ακρωτήριο. Πάραυτα, το επιχείρημα αυτό φαίνεται να φθίνει, κυρίως ένεκα των πολιτικών εξελίξεων, αφού τουλάχιστον ως προς αυτό το κομμάτι, ήτοι της μη αναγνώρισης του «ψευδοκράτους», η Βρετανία φαίνεται να τηρεί γενικά τις υποχρεώσεις της, τόσο με τα κατά καιρούς της διαβήματα σε διάφορα διεθνή fora και περιστάσεις, μέσω της μέχρι πρότινος συμμετοχής της στην Ε.Ε. και την μη διαφοροποίηση της στάσης της πάνω στο ζήτημα από τα υπόλοιπα κράτη-μέλη και την γενικότερη πολιτική της Ένωσης, αλλά και επειδή άμεσα, το 2008, τουτέστιν μόλις λίγους μήνες αργότερα από την σύναψη της σύμβασης μεταξύ Βρετανίας και Τουρκίας, υπεγράφη «Μνημόνιο Κατανόησης» μεταξύ Κύπρου και Βρετανίας όπου και ορίζεται πως «*το Ηνωμένο Βασίλειο δεν θα υποστηρίξει οποιοδήποτε ενέργειες που είναι δυνατόν να οδηγήσουν στη διχοτόμηση του νησιού και την αναγνώριση ή την αναβάθμιση οποιασδήποτε ξεχωριστής πολιτικής οντότητας στο νησί*».^[62] Η γενικότερη πολιτική και θέση της Βρετανίας επάνω στο ζήτημα, η στάση της στην επίσημη διεθνή διπλωματία, καθώς και το γε-

«η Συνθήκη Εγγυήσεως είναι σε κάθε περίπτωση έγκυρη από πλευράς Διεθνούς Δικαίου»

^[59] Άρθρο 2: «*Greece, Turkey and the United Kingdom, taking note of the undertakings of the Republic of Cyprus set out in Article I of the present Treaty, recognise and guarantee the independence, territorial integrity and security of the Republic of Cyprus, and also the state of affairs established by the Basic Articles of its Constitution. Greece, Turkey and the United Kingdom likewise undertake to prohibit, so far as concerns them, any activity aimed at promoting, directly or indirectly, either union of Cyprus with any other State or partition of the Island*». Νομική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας - Συνθήκη Εγγυήσεως, <http://www.law.gov.cy/>

[law/lawoffice.nsf/all/A8737582CC6D098DC225742B00321AC1/\\$file/Treaty%20of%20Guarantee.pdf](http://lawoffice.nsf/all/A8737582CC6D098DC225742B00321AC1/$file/Treaty%20of%20Guarantee.pdf)

^[60] Lauterpacht, Eli, Written Opinion to the Cyprus Government, 1964, Appendix F321-324

^[61] Α. Μπρεδήμας, ο.π. σελ. 53-60.

Επιπλέον link με δηλώσεις του τότε Προέδρου της Κ.Δ. στις 26-11-2007, Defense net Media, <http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com>

^[62] Α. Μπρεδήμας, ο.π. σελ. 57-63

Το Νομικό Καθεστώς των Κυρίαρχων Βρετανικών Βάσεων

Συμπέρασμα

γονός πως το μνημόνιο αυτό είναι μεταγενέστερο της Συμφωνίας Βρετανίας-Τουρκίας, αλλά και σαφώς ειδικότερο επί του ζητήματος, με ξεκάθαρη αναφορά και δήλωση θέσης από το Η.Β. (και όχι άρα απλά και έμμεση αναφορά), δεν αφήνουν πολλά περιθώρια για την αμφισβήτηση των τοποθετήσεων της Μ. Βρετανίας επί του ζητήματος και νομιμοποίηση λήψεως αντιμέτρων από την Κ.Δ.

Σχετικά με το πρώτο επιχείρημα, παρότι η Μ. Βρετανία αδιαμφισβήτητα δεν κατόρθωσε να κάνει χρήση των ειρηνευτικών δυνατοτήτων που διέθετε στην Κύπρο, κατά τα πρώτα κρίσιμα μετά την εισβολή έτη, αυτό το γεγονός από μόνο του δεν την καθιστά υπεύθυνη. Θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει πως ενήργησε εντός του πλαισίου των συμφερόντων της και των δεσμεύσεων που έλαβε και η επιχειρηματολογία που την θέλει να μην εκπλήρωσε τον ρόλο της ως «εγγυήτρια δύναμη» δύσκολα μπορεί να αναπτυχθεί. Η αδράνεια της Μ. Βρετανίας, εκδηλώθηκε με άλλον τρόπο. Κατά τα χρονικά διαστήματα προ της Τουρκικής εισβολής καθώς αμέλησε να καλέσει τα εμπλεκόμενα μέρη σε διαβουλεύσεις ως όφειλε. Κάθε επαναδιαπραγμάτευση των σχετικών Συνθηκών και κάθε συνδιάσκεψη βάσει των επιταγών του διεθνούς δικαίου θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο την κυριαρχία της Βρετανίας επί των επίμαχων εδαφών αυτών, εν αντιθέσει με την εσκεμμένη αυτή αδράνεια και ουσιαστική απραξία και την de facto αυτή διατήρηση της διαμορφωθείσας κατάστασης. Με βάση τα παραπάνω, πράγματι μπορεί να υποστηριχθεί πως η Βρετανία όντως παραβίασε τις υποχρεώσεις της, τις απορρέουσες από την Συνθήκη Εγγυήσεως της Κ.Δ. και μάλιστα ουσιαστικά κατά το άρθρο 60 της Συμβάσεως της Βιέννης για το δίκαιο των διεθνών συνθηκών και συνεπακόλουθα η Κ.Δ. δύναται να προβεί σε λήψη αντιμέτρων και να ασκήσει κάθε νόμιμο δικαίωμα της που ερείδεται στο διεθνές δίκαιο ως ζημιωθείσα.

Από τα όσα αναλύθηκαν παραπάνω, συνάγεται ότι το θέμα των κυρίαρχων βρετανικών βάσεων στην Κύπρο παραμένει ανοιχτό και το καθεστώς που τις διέπει μπορεί να αλλάξει σημαντικά ανά πάσα στιγμή, βάσει των γενικότερων εξελίξεων. Δεν μπορεί κανείς, εξάλλου, να παραγνωρίσει το γεγονός ότι η δημιουργία τους συνιστά απότοκο του εξαναγκασμού και της επιβολής τους στην νεοσύστατη Κυπριακή Δημοκρατία από την μεγάλη αποικιοκρατική δύναμη της εποχής. Η διατήρησή τους εντός των ορίων της νήσου της Κύπρου, υπό αυτό το μη εναργές καθεστώς και των διαφορετικών απόψεων και θέσεων, δεν μπορεί να αγνοεί το δικαίωμα της Κυπριακής Δημοκρατίας στην εδαφική της ακεραιότητα. Ένας άλλος σημαντικός άξονας του ζητήματος είναι η αποστέρηση των μη βρετανών υπηκόων των «βάσεων» από την ενάσκηση του δικαιώματός τους στην αυτοδιάθεση, δικαίωμα που αναγνωρίζεται στις πλείστες των ανάλογων περιπτώσεων κατά την πάγια διεθνή πρακτική. Σε κάθε περίπτωση πάντως, το εν λόγω ζήτημα τελεί και θα πρέπει να τελεί σε άμεσο συσχετισμό με την ευρύτερη λύση του Κυπριακού ζητήματος. Η Βρετανία βασιζέται νομικώς και ηθικώς την κτήση της επί των εδαφών αυτών στις Συνθήκες Εγκαθιδρύσεως και Εγγυήσεως και συνεπώς δεν μπορεί να αποποιηθεί των ευθυνών της και των υποχρεώσεών της ως εγγυήτρια Δύναμη. Η εκ θεμελίων ανατροπή των συνθηκών που επήλθε μετά την Τουρκική εισβολή το 1974 και η de facto διχοτόμηση και αυτοανακήρυξη της λεγόμενης «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βορείου Κύπρου» δεν μπορεί και δεν θα πρέπει να αφήσει ανεπηρέαστη την «κυριαρχία» της Βρετανίας επί των «βάσεων». Δεν είναι δυνατόν μία συνθήκη να ισχύει μερικώς ως προς κάποια άρθρα και να αποποιείται κανείς των ευθυνών του που ερείδονται σε κάποια άλλα.

«το θέμα των κυρίαρχων βρετανικών βάσεων στην Κύπρο παραμένει ανοιχτό και το καθεστώς που τις διέπει μπορεί να αλλάξει σημαντικά ανά πάσα στιγμή»